

1.- CONTINENTES E OCÉANOS.

2.- AS LIÑAS IMAXINARIAS.

- **Eixe terrestre.**
- **Paralelos.**
- **Meridianos.**

3.- AS COORDENADAS XEOGRÁFICAS.

- **Latitude.**
- **Lonxitude.**

4.- OS MOVEMENTOS DA TERRA.

- **O movemento de Rotación.**
- **O movemento de traslación.**

5.- OS MAPAS.

- **A escala.**
- **Os sistemas de proxección.**

1.- CONTINENTES E OCÉANOS.

A Xeografía física é a parte da Xeografía que estuda a superficie terrestre. Nesta podemos distinguir 3 partes: a **litosfera** (do grego litos, "pedra" e "sphaira, "esfera"), a **hidrosfera** (do grego "hidros", auga) e a **atmosfera** (do grego "atmos", aire).

Da litosfera, destacamos os **continentes**, que son a parte da superficie terrestre que está por riba do nivel das augas. Representan o 30% da superficie da Terra (150 millóns de km²) e son 6: África, América, Antártida, Asia, Europa, Oceanía.

Na hidrosfera, ademais de ríos, lagos ..., destacan os **océanos**, as masas de auga que cubren a maior parte da superficie terrestre, o 70% (360 millóns de km²). Podemos distinguir 5: O. Atlántico, O. Pacífico, O. Índico, O. Glacial Ártico e O. Glacial Antártico.

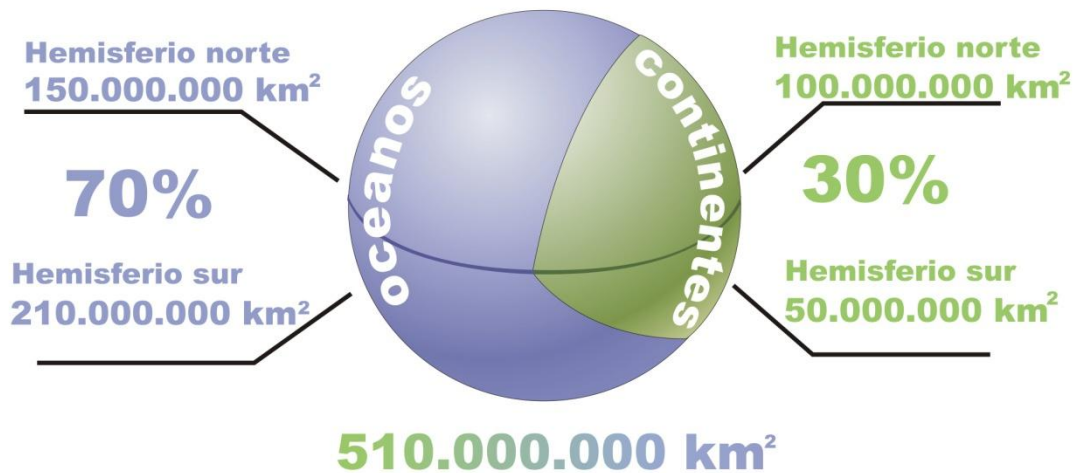

Máis adiante, nos bloques adicados á litosfera e á hidrosfera, volveremos sobre eles e profundizaremos no seu estudo. Agora, observa as seguintes imaxes que resumen os datos básicos da súa localización e extensión. Fíxate ben porque terás que realizar actividades sobre elas, tanto escritas coma dixitais!

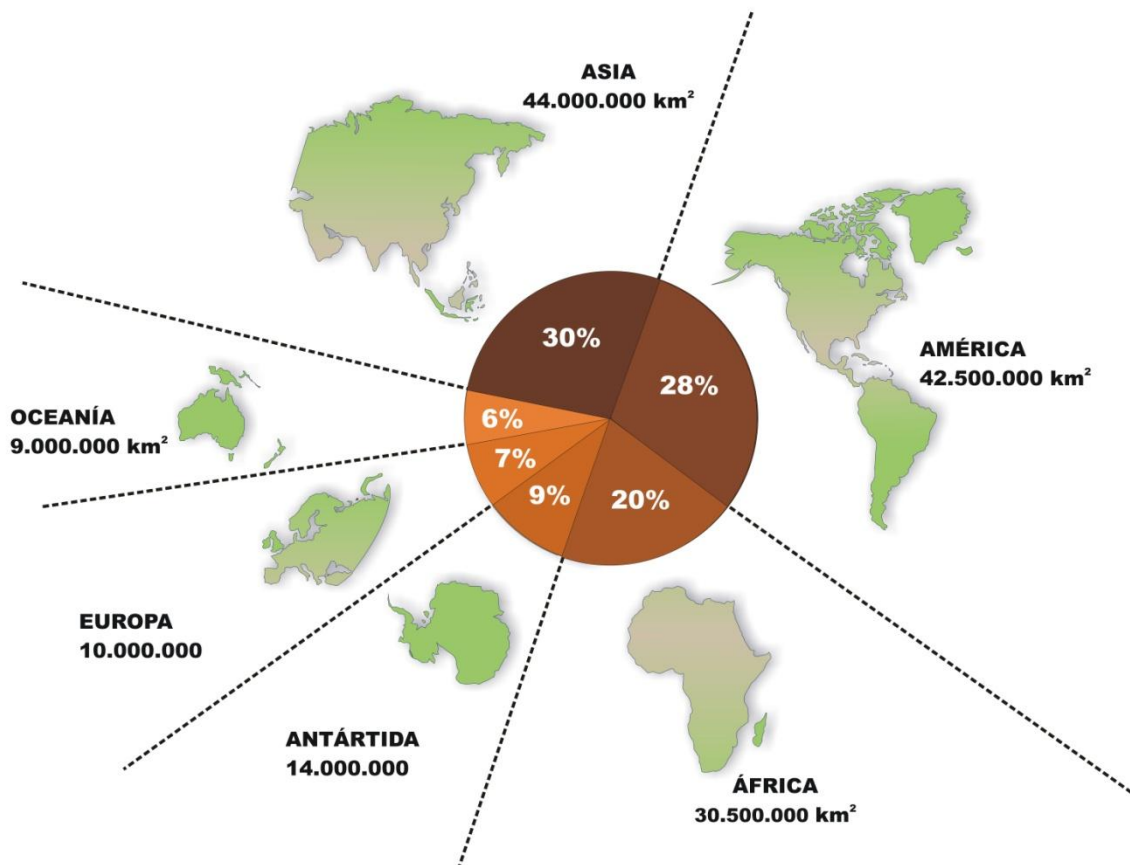
Como xa se apuntou anteriormente, a maior parte da superficie terrestre está cuberta pola auga dos océanos (o 70%, uns 360.000.000 km²), repartidos máis ou menos por igual entre os hemisferios norte (40%) e sur (60%).

En cambio, os continentes cubren so o 30% da superficie do Planeta, uns 150.000.000 km², repartidos de forma desigual entre o hemisferio norte (2/3 partes) e o sur (1/3 parte).

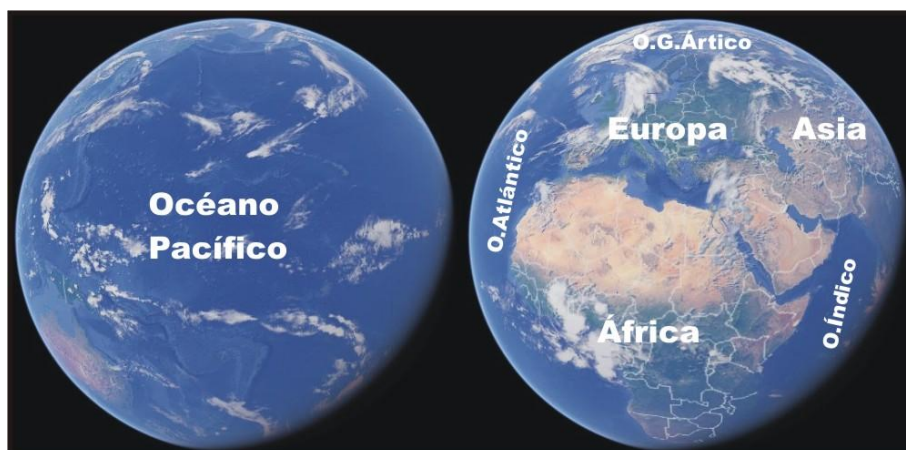
SUPERFICIE CONTINENTES E OCÉANOS

Poderíamos dividir os continentes em 2 grupos pola súa superficie: grandes (Asia, América e África) - que supoñen máis das $\frac{3}{4}$ partes – e pequenos (Europa, Oceanía e Antártida)

Polo que aos océanos se refire, hai un dato a destacar por riba dos demais: o Pacífico é o océano máis extenso: case tanta superficie coma a do resto dos océanos xuntos e maior ca suma da superficie de todos os continentes!

PACÍFICO

165.000.000 km²

ATLÁNTICO

80.000.000 km²

ÍNDICO

70.000.000 km²

ANTÁRTICO

31.000.000 km²

ÁRTICO

14.000.000 km²

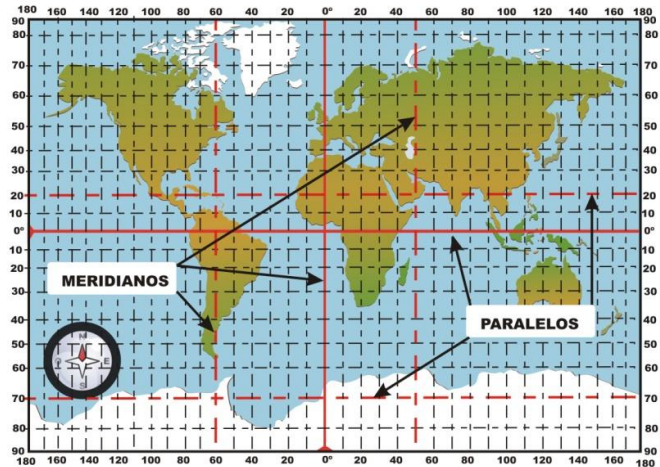
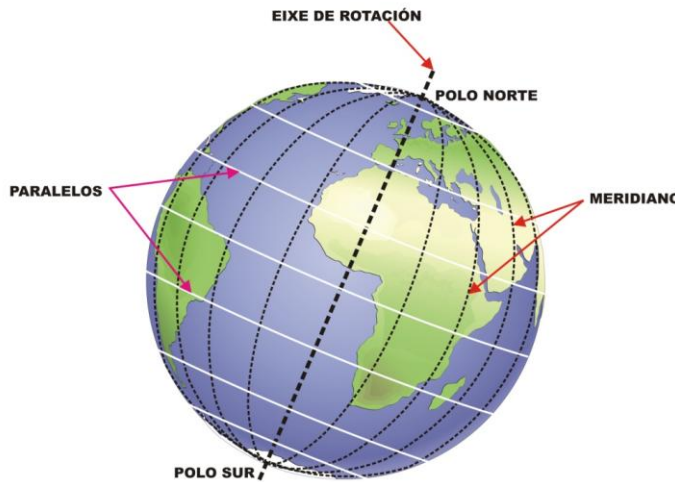
TOTAL OCÉANOS

360.000.000 km²

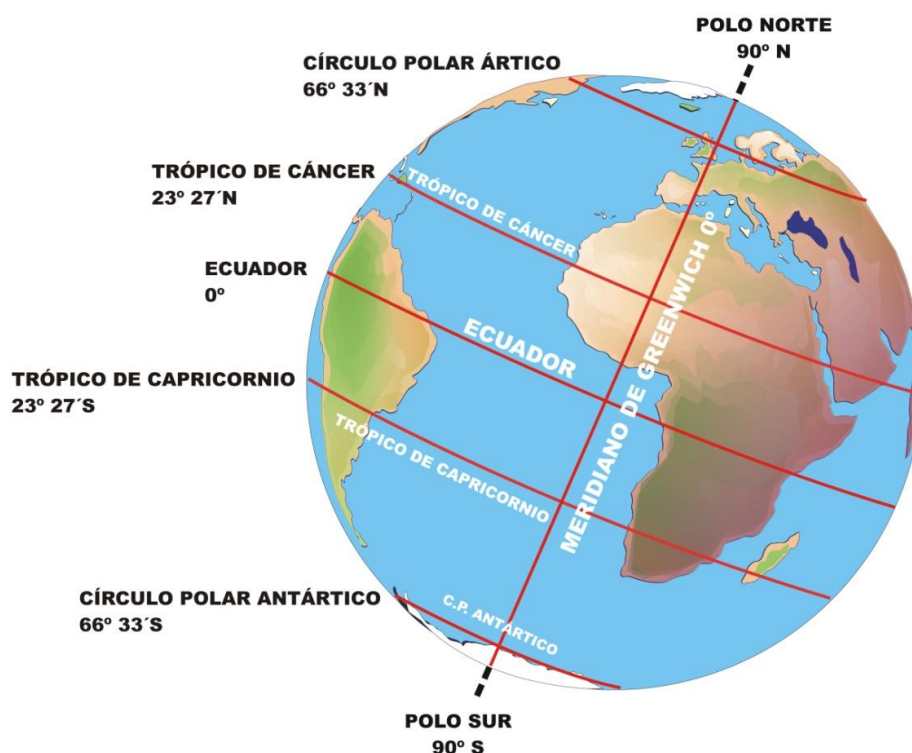
2.- AS LIÑAS IMAXINARIAS.

Son liñas convencionais que serven para localizar calquera punto da Terra sobre a superficie terrestre.

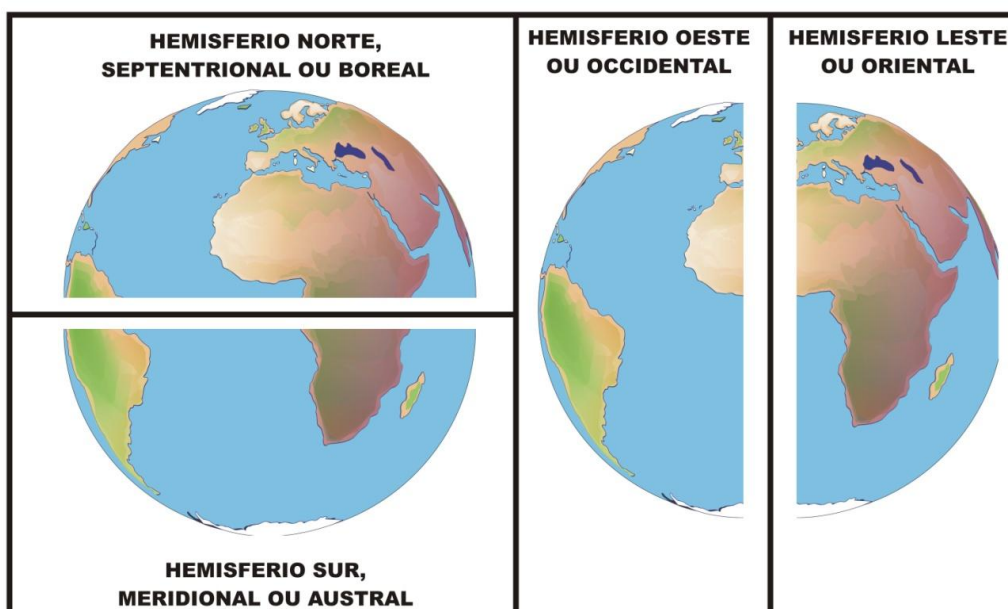

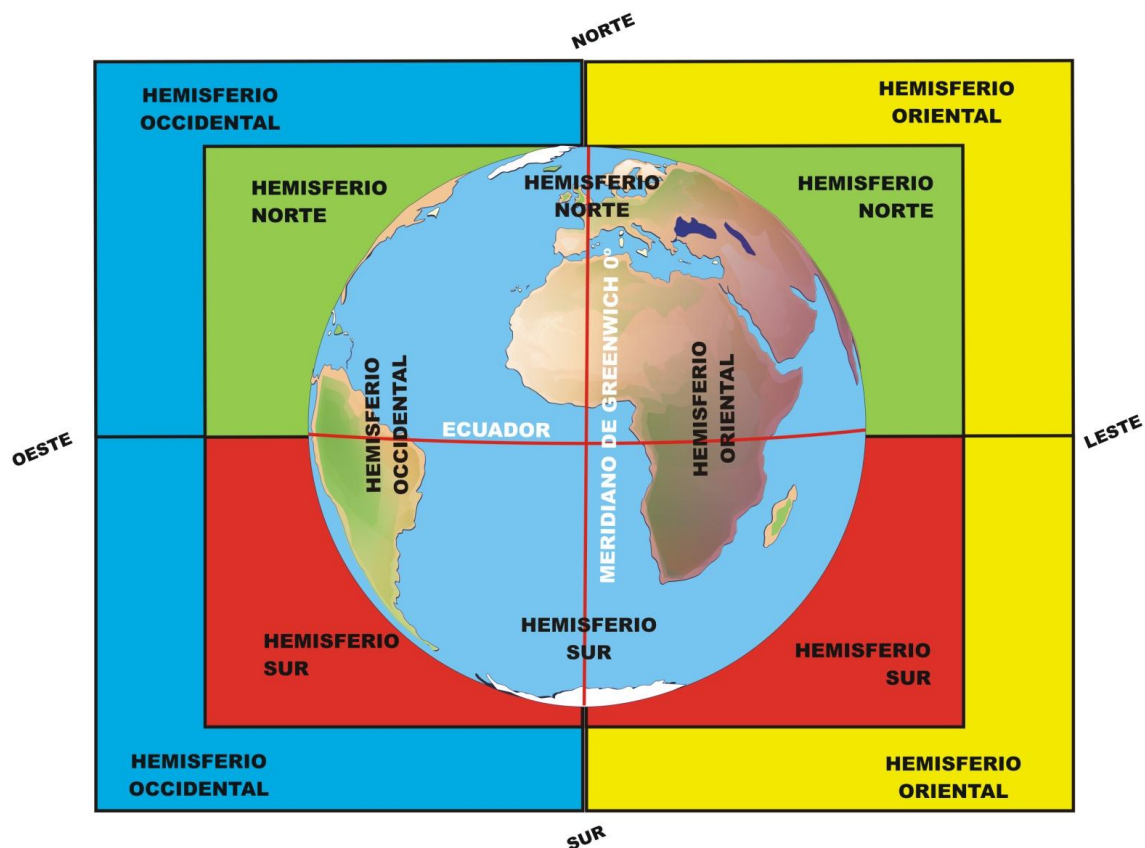
- **EIXE TERRESTRE:** Tamén chamado eixe polar ou de rotación. É a liña imaxinaria sobre a que xira a Terra. Cruza o centro do noso planeta e toca nos polos.
- **PARALELOS:** Círculos imaxinarios e perpendiculares ó eixe terrestre, que cruzan a Terra de Oeste a Leste. Os máis importantes son:
  - × **Ecuador:** Paralelo 0° que divide a Terra en dúas metades:
    - × **Hemisferio Norte** ou Septentrional (Boreal)
    - × **Hemisferio Sur** ou Meridional (Austral)
  - × **Trópicos:** están a unha distancia do Ecuador de $23^{\circ}27'$:
    - × **T. de Cáncer:** ó Norte.
    - × **T. de Capricornio:** ó Sur.
  - × **Círculos Polares:** están a unha distancia do Ecuador de $66^{\circ}33'$:
    - × **C.P. Ártico:** ó Norte
    - × **C.P. Antártico:** ó Sur
- **MERIDIANOS:** Semicírculos imaxinarios perpendiculares ó Ecuador que converxen nos polos. O máis importante é:
  - × **Meridiano de Greenwich ou 0° :** Xunto co seu antimeridiano, divide a Terra en 2 hemisferios
    - × **Hemisferio Occidental** (Oeste)
    - × **Hemisferio Oriental** (Leste)

Estas imaxes preséntanche un resumo de todo o dito ata o de agora:

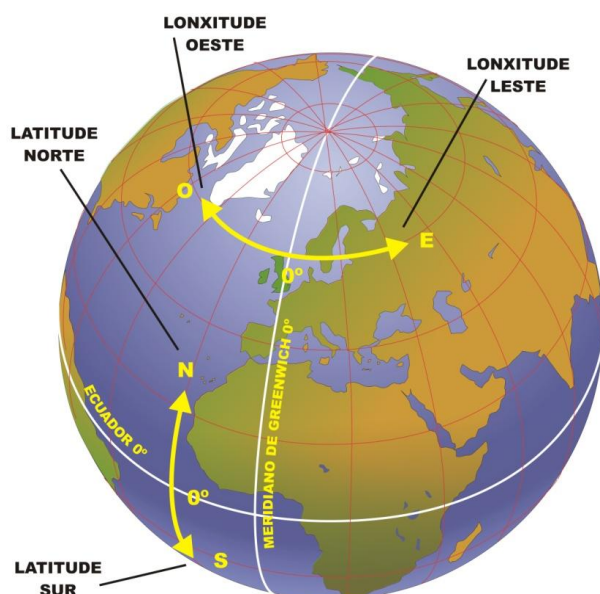

OS HEMISFERIOS TERRESTRES

3.- AS COORDENADAS XEOGRÁFICAS.

A partir dos paralelos e meridianos podemos localizar un punto calquera da Terra sobre a superficie terrestre.

Podémolo facer calculando as súas **coordenadas xeográficas**:

× **LATITUDE**: Distancia medida en graos que hai desde calquera punto da Terra ó Equador. Pode ser **ata 90° Norte ou Sur**.

× **LONXITUDE**: Distancia medida en graos que hai desde calquera punto da Terra ó Meridiano 0 ou de Greenwich. Pode ser **ata 180° Leste ou Oeste**

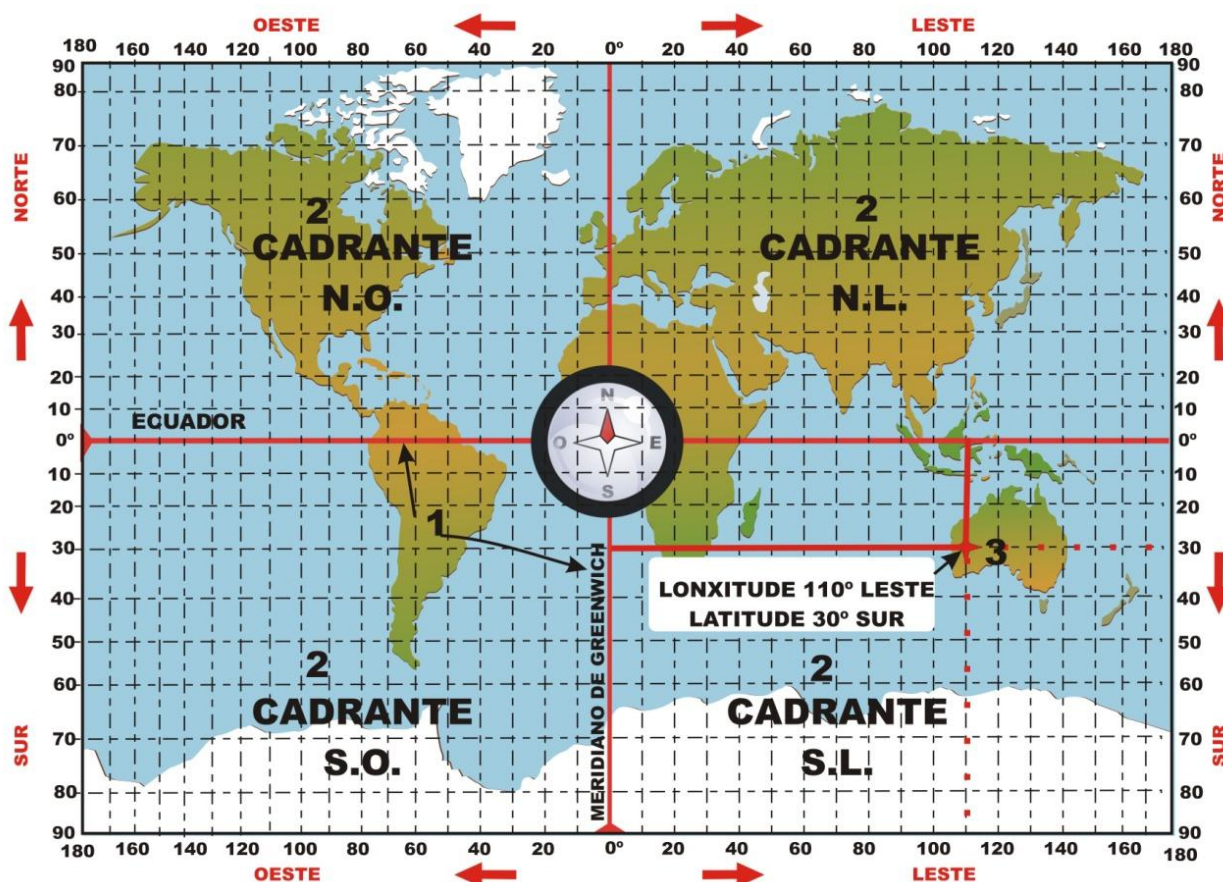

Como se localiza un punto sobre un mapa

1.- Localiza as liñas imaxinarias de referencia: o Ecuador para a latitude e o Meridiano de Greenwich para a lonxitude

2.- Localiza en que cadrante está o lugar: Noroeste (NO), Nordeste (NE), Suroeste (SO) ou Sur-Leste (SE). Deste xeito xa sabes cal é a súa latitude (N ou S) e a lonxitude (O ou L)

3.- Só queda por saber o valor de cada coordenada: segue o paralelo no que se atopa o lugar ata unha das marxes do mapa no que se marcan os graos de latitude (ata 90° N ou S); logo, fai o mesmo seguindo o meridiano no que se localiza e séguese ata onde está marcado o valor da lonxitude (ata 180° O ou L)

4.- OS MOVEMENTOS DA TERRA.

¿ Quen se move: a Terra ou o Sol?¿Algún dos dous está quedado?

Se nos deixamos guiar pola nosa percepción visual, o que parece que vemos é que quen se move é o Sol: sae todas as mañáns polo Leste (amencer) e percorre o ceo durante o día describindo unha liña curva ata que se oculta polo Oeste (atardecer, serán, luscofusco).

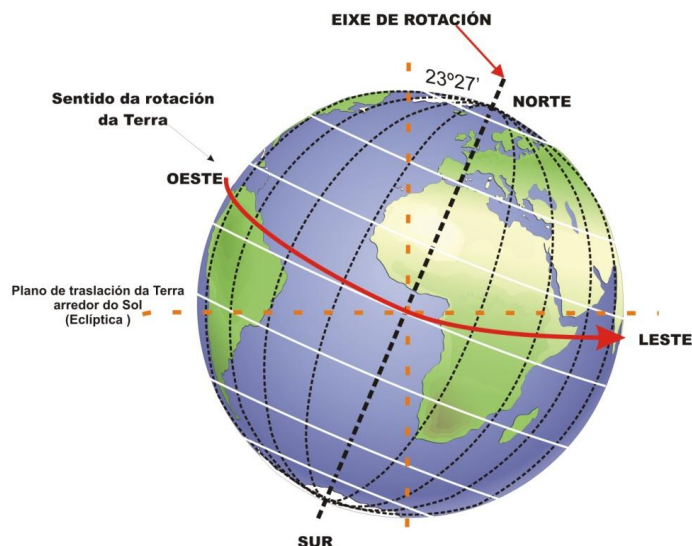
Pero non te deixes enganar. Isto é o que chamamos **"movemento aparente do Sol"** , aparente porque na realidade quen se move é a Terra.

Realmente, o noso planeta ten **2 movementos fundamentais**:

- **de Rotación**
- **de Traslación.**

E sí, **o Sol tamén se move**. ¡A unha velocidade de 777.600 km/h! ¿E cara onde vai? Xira arredor do centro da Vía Láctea dando unha volta cada 200 millóns de anos.

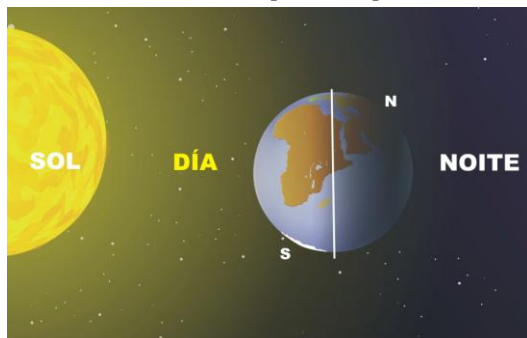
O movemente de Rotación.

Xa sabemos que unha das liñas imaxinarias é o eixo terrestre, que ten unha inclinación de $23^{\circ}27'$. A Terra xira sobre si mesma arredor dese eixe, tardando 24 horas - é dicir, un día solar - en dar unha volta completa.

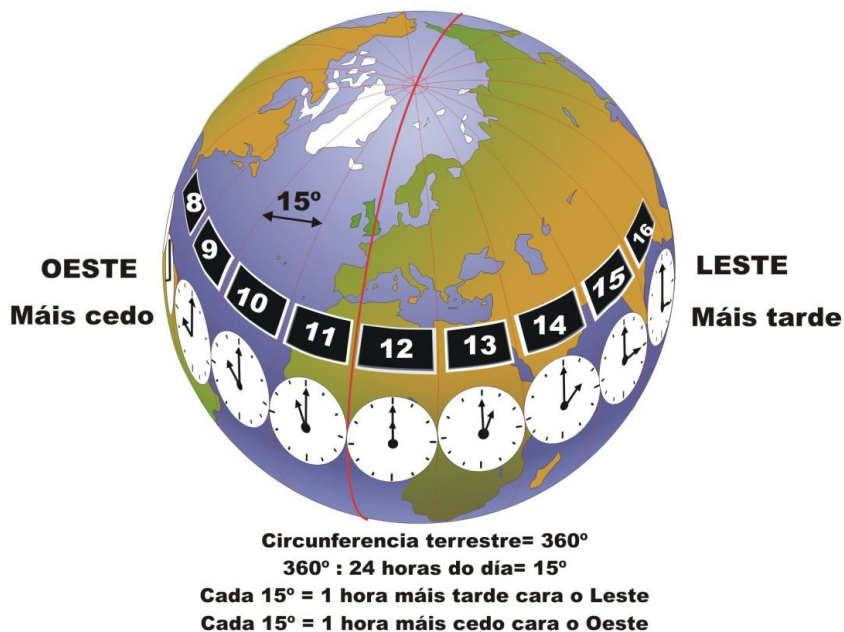
A todo isto, xa che dixemos por onde "sae" o sol e por onde se "oculta". Pero,... a ver si o sabes: ¿ en que sentido xira a terra sobre si mesma? A resposta aquí, na imaxe anterior, búscala.

Ademáis do movemento aparente do Sol, este movemento ten **dúas consecuencias principais:**

- **A sucesión día – noite:** a metade do planeta está iluminada polo Sol, mentras que a outra está de noite.

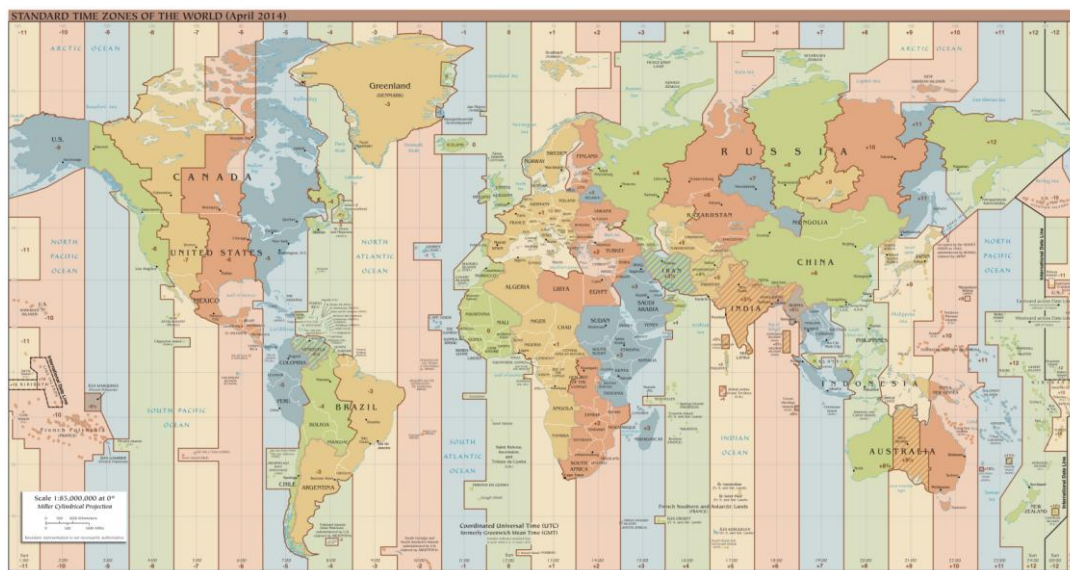
- **Os fusos horarios:** Dividimos a Terra en 24 partes iguais – os fusos horarios – que se corresponden coas horas que ten o día. Así, a hora solar é diferente en cada fuso horario. Canto máis ao Leste, máis tarde é. Canto máis ao oeste, máis cedo é. A razón de 1 hora cada 15° de lonxitude. Fíxate na imaxe.

Debes saber.

A **Hora oficial** dun país non se corresponde necesariamente coa **Hora solar** real. A hora oficial é a que marca o teu reloxo. En España, excepto en Canarias (1 hora menos) temos unha hora de adianto (dúas si é verán) sobre a hora UTC (Tempo Universal Coordinado)

A **Hora solar** é a hora real, a que marca o Sol. É decir, son as 12 cando so Sol está no máis alto. Ven sendo a hora que marca un reloxo de Sol.
Si estas dúas horas – solar e oficial – coincidiran non pasaría o que podes ver no seguinte mapa de fusos horarios. Fíxate ben. É a mesma hora oficial en Santiago de Compostela e Varsovia (Polonia), a pesar de que hai case 30º de lonxitude entre ambas, é decir, dous fusos horarios (2 horas)

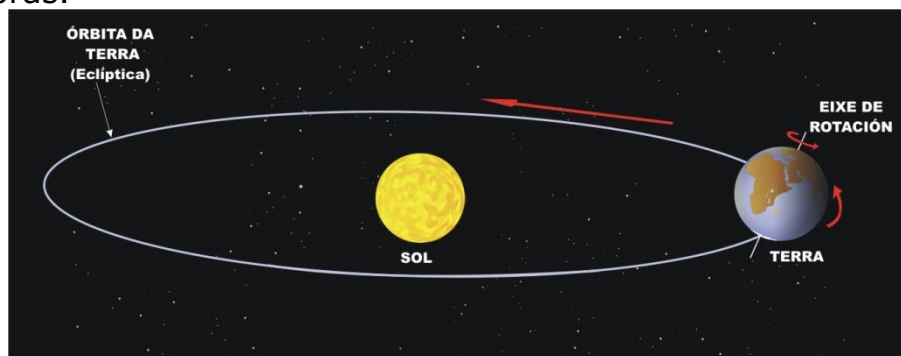
Intenta responder a esta cuestión:

- Son as 12 da mañán. Vas facer unha viaxe en avión de 6 horas de duración. ¿Sería posible chegar a destino á mesma hora, é decir, ás 12 da mañán? ¿Por qué? Para acertar debes pensar: cara onde vai o avión (Leste ou Oeste) e cara onde é máis cedo e máis tarde (Leste ou Oeste)
- Curiosidade: ¿ é posible vivir dúas veces o mesmo día? ¿Podes vivir o día do teu cumpreanos dúas veces nun só ano?¿ E saltarse ese día?

O movemente de traslación.

Gaia, o planeta Terra, xira arredor do Sol. En dar unha volta completa tarda 365 días e 6 horas.

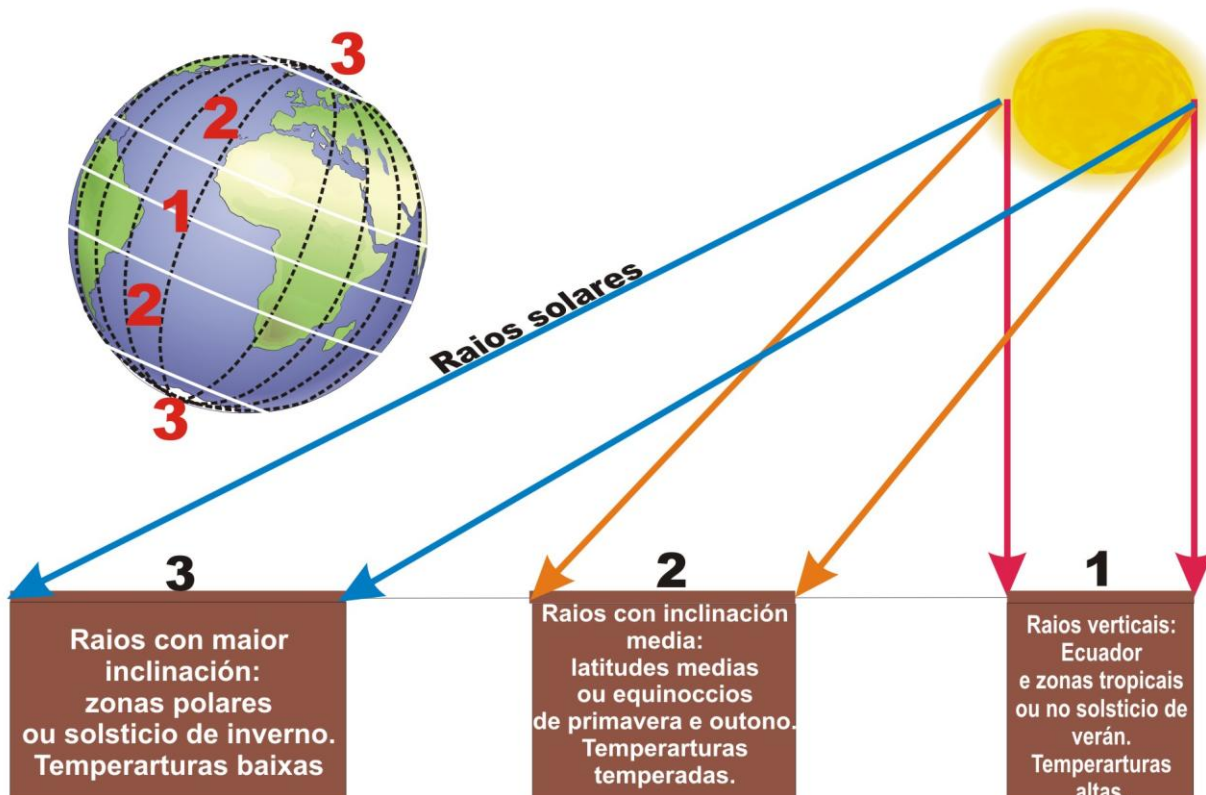
Polo tanto, as dúas primeiras consecuencias deste movemente de traslación teñen que ver coa medida do tempo:

1. **O ano de 365 días.**
2. **O ano bisesto.** Cada catro anos acumúlanse as 6 horas formando un novo día: 29 de febreiro.

Xa sabemos que o eixe terrestre está inclinado $23^{\circ}27'$, pero ¿inclinado respecto a que?, porque a Terra está "suspendida" no Universo.

O camiño que percorre a Terra no seu movemente arredor do Sol describe unha órbita. O noso planeta está inclinado con respecto ó plano desa órbita. As tres seguintes consecuencias da traslación terrestre teñen moito que ver con isto.

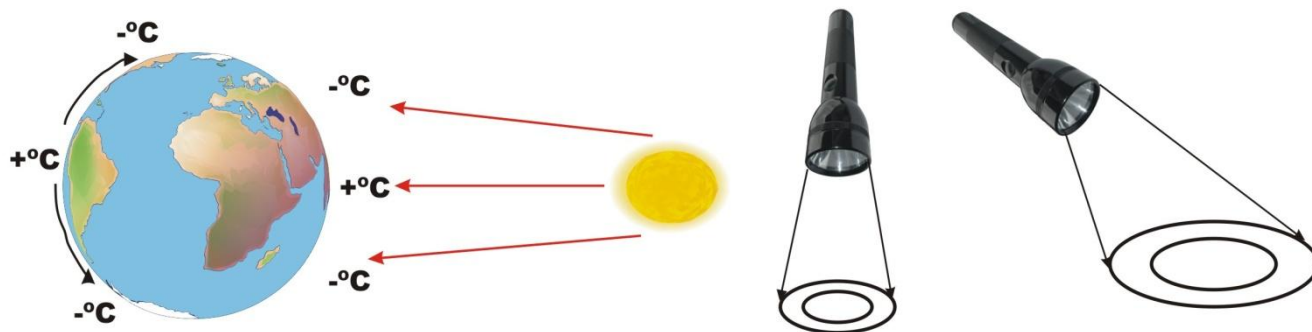
Os raios solares inciden con distinta inclinación nos distintos lugares e nas distintas épocas do ano. Nesta imaxe podémolo ver claramente:

A zona coloreada equivaldría á superficie iluminada

Vemos claramente que **as temperaturas son diferentes nas distintas zonas** (as temperaturas son máis baixas a medida que nos achegamos ós Polos) **e épocas do ano** (máis altas no verán e máis baixas no inverno):

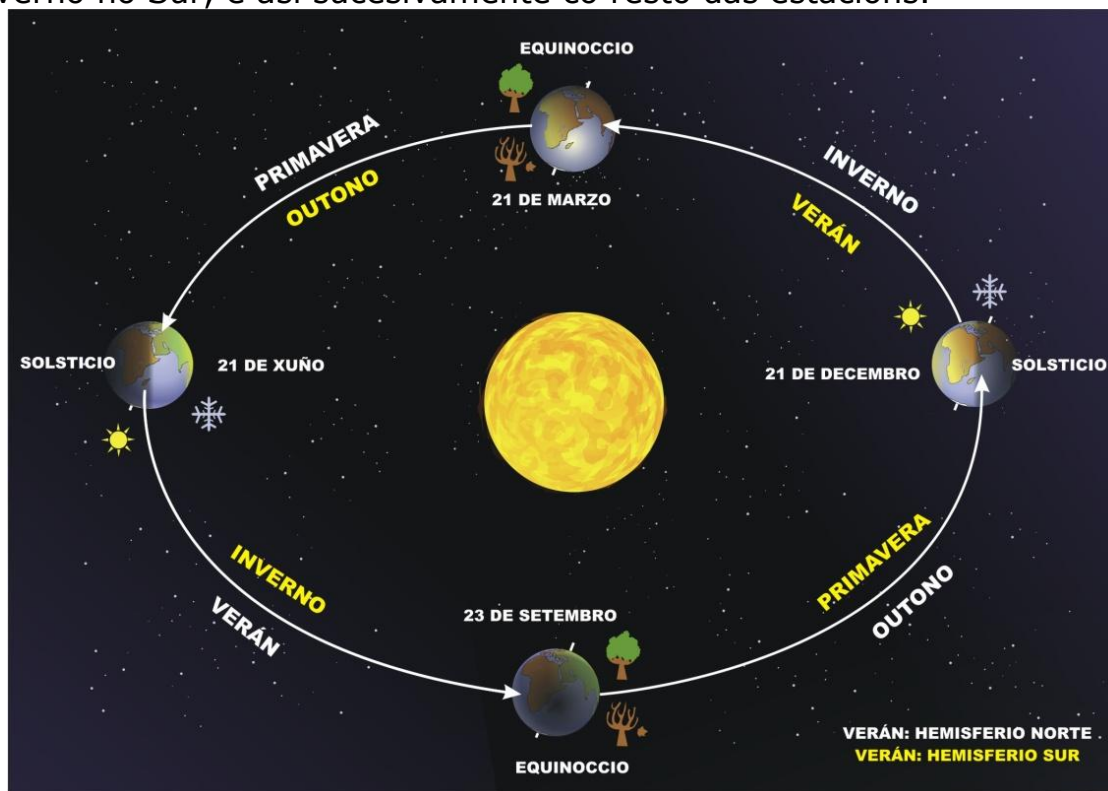
Pero, ¿por qué?. As imaxes anteriores danos unha pista.

Vemos que **a maior inclinación, maior superficie iluminada**. Xa que logo, a mesma radiación solar estará máis repartida e a temperatura baixará. Así ocorre no Inverno e nos Polos.

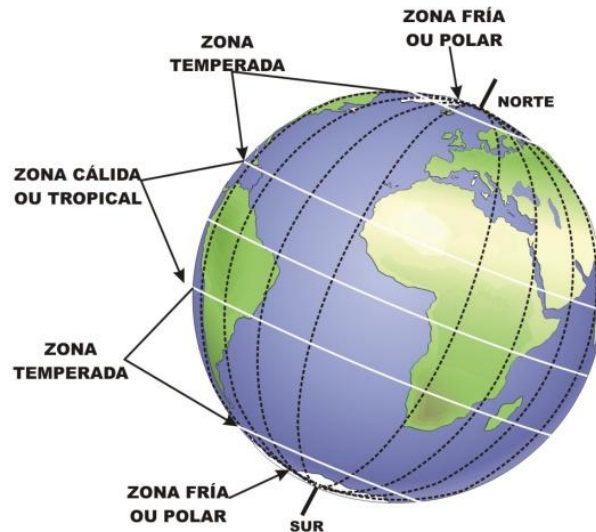
Cunha incidencia máis perpendicular, a mesma radiación solar concentrarase nunha menor superficie e a temperatura será maior, Así ocorre no Verán e nas Zonas Tropicais.

As últimas tres consecuencias do movemento de traslación terrestre teñen unha relación estreita coa inclinación do eixe da Terra:

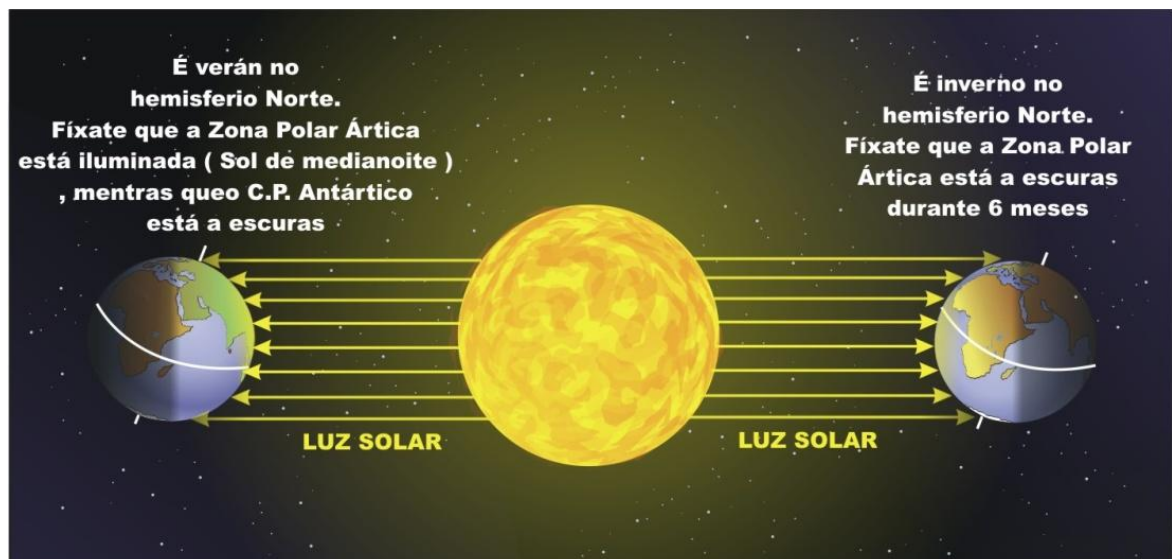
3. **As estacións do ano** (Solsticios : verán e inverno / Equinoccios: primavera e outono) : nas distintas estacións as temperaturas cambian. Debes ter en conta que as estacións son opostas nos diferentes hemisferios: verán no Norte e inverno no Sur, e así sucesivamente co resto das estacións.

4. **As zonas térmicas.** Son tres (en realidade 5): 2 frías, 2 temperadas e 1 cálida.

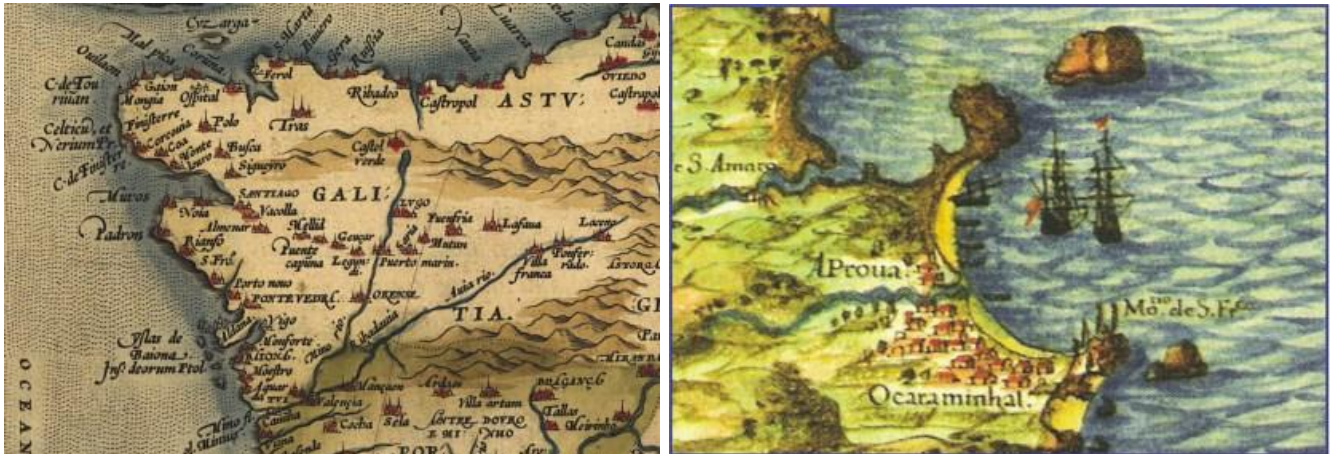
5. **A distinta duración do día e da noite** nas distintas estacións. No verán os días son máis longos e no inverno moito máis curtos. Esta situación acentúase a medida que nos alonxamos do Ecuador cara os Polos, de tal xeito que se chega ó extremo de que nestes o día e a noite poden durar iseis meses!, segundo sexa na época estival ou na invernal. Así podemos observar fenómenos tan curiosos coma o **sol de medianoite**.

5.- OS MAPAS.

O tamaño do planeta Terra, de forma case esférica, non é manexable e non nos permite ver os detalles. Así, representámola en mapas.

Desde sempre o home intentou elaborar mapas para localizarse e orientarse. Pero o resultado non era o mesmo ca hoxe en día grazas ás ferramentas tecnolóxicas coas que contamos (satélites, ordenadores, ...). Fíxate neste mapa antigo de Galicia feito por Abraham Ortelius hai máis de 400 anos... ou no de [Pedro Teixeira](#) (1.634):

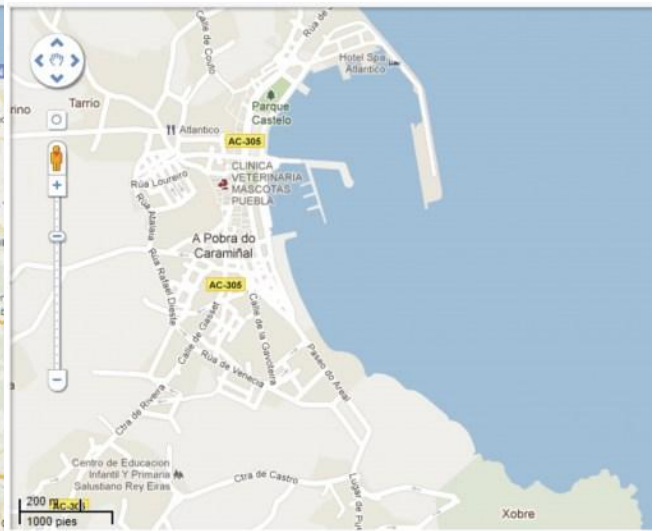
O que pretendían era representar a realidade, e iso é o que son os **mapas: representacións gráficas da superficie terrestre**. Ás veces, poden representar grandes superficies, incluso todo o planeta (mapamundi), pero outras representan zonas máis pequenas(un país, un concello, ...). É coma si usamos unha lupa para aumentar ou disminuir o tamaño e o detalle da zona a explorar. A isto chámase escala.

A escala.

A **escala** é a **relación que hai entre a medida tomada no mapa e a súa correspondente na realidade**. Canto maior é a escala, máis pequeno é o mapa, e viceversa. Fíxate nestas imaxes extraídas de Google Maps.

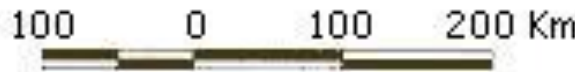

Neste mapa a escala é grande. Fíxate na escala gráfica: 50 km. Preséntase a zona con menor detalle

Neste mapa a escala é pequena. Fíxate na escala gráfica: 200 metros. Polo tanto vemos o mapa con moitos máis detalles.

Normalmente usamos dous tipos de escala nos mapas:

Escala Gráfica

Indica a medida real que representa cada segmento no mapa.

Escala numérica.

1 : 25.000

Indica a correspondencia entre unidade no mapa e na realidade. Neste caso, 1 cm no mapa corresponde a 25.000 na realidade; ou o que é o mesmo, 1 cm no mapa corresponde a 250 m na realidade.

Ponte a pensar.

- Ordea todos os mapas que ves nesta páxina de maior a menor escala. ¿Cal é a diferenza entre eles?
- ¿Que tipo de escala usarías para facer un mapa no que localices a ruta cara ao instituto? ¿E para facer unha viaxe a Berlín?

CALCULAMOS A DISTANCIA REAL SABENDO A DISTANCIA NO MAPA:

1º PASO. Coñecer a escala do mapa. P.ex. 1:250.000, que significa que 1 cm no mapa son 250.000 cms na realidade.

2º PASO. Coñecemos a distancia entre dous puntos no mapa. Cunha regra, medimos esa distancia. P.ex: Entre Ribeira e Noia hai 11 cm.

3º PASO. Calculamos a distancia real que separa os dous puntos (neste caso Ribeira e Noia). Para iso só temos que usar unha regra de tres simple: Si 1 cm no mapa equivale a 250.000 cms na realidade, 11 cms no mapa equivaldrán a 250.000×11 .

$1 \rightarrow 250.000$
$11 \rightarrow x$

$\frac{1}{11} = \frac{250.000}{x}$

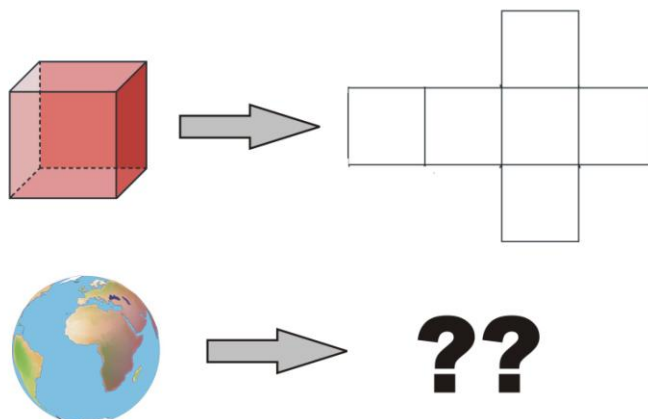
$$x = \frac{11 \times 250.000}{1} = 2.750.000 \text{ cm.}$$

4º PASO. Calculamos a distancia real en metros ou quilómetros.

$$2.750.000 \text{ cm.} = 27.500 \text{ m.} = 27,5 \text{ km}$$

Os sistemas de proxección.

Como xa sabes, a forma da Terra é esférica e isto é unha tremenda dificultade para representala sobre un plano. Fai a proba, colle unha pelota vella e intenta poñela plana, ¿Qué ocorre?¿Es quen de facelo?.

Por isto, existen os chamados **sistemas de proxección** (cónica, cilíndrica, polar), aínda que cada un deforma algún aspecto da realidade.

Así, por exemplo, os mapas que se soes ver son os que se denominan de Mercator. E presentan un problema: as superficies se agrandan con respecto á realidade a medida que nos achegamos ós Polos.

PROYECCIÓN CILÍNDRICA

PROYECTO O GLOBO TERRESTRE SOBRE UNHA SUPERFICIE CILÍNDRICA.
Deforma ou distorsiona as zonas máis próximas aos Polos.

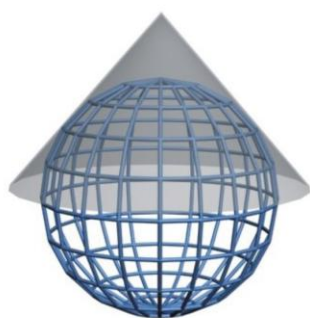

PROYECCIÓN DE MERCATOR

PROYECCIÓN DE PETERS

PROYECCIÓN CÓNICA

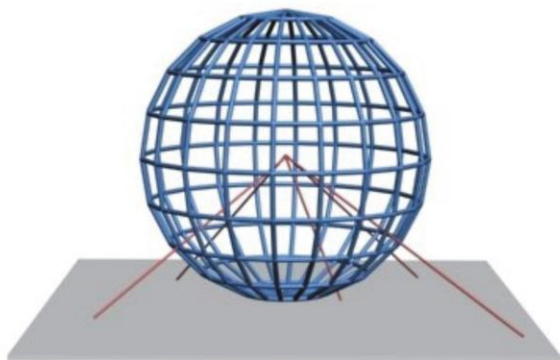

PROYECTO A SUPERFICIE ESFÉRICA TERRESTRE SOBRE UHA SUPERFICIE CÓNICA.
Representa mellor as latitudes media.

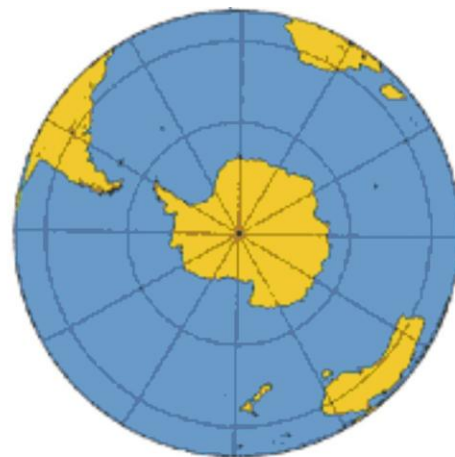

PROYECCIÓN DE LAMBERT

PROYECCIÓN PLANA OU ACIMUTAL

**PROYECTO A SUPERFICIE ESFÉRICA
TERRESTRE SOBRE UN PLANO
QUE TOCA UN PUNTO DA TERRA,
NORMALMENTE OS POLOS
OU O ECUADOR
Moi adecuada
para representar
as zonas polares**

Proyección plana polar

Proyección plana ecuatorial

Por poñer un exemplo moi claro, Groenlandia ten unha superficie de 2.166.086 km², Europa 10.530.751 km². e América do Sur 17.819.100 km². En cambio fíxate ben este mapamundi, ¿Qué observas con respecto á representación da superficie no mapa destas tres zonas do mundo?

